

**„...MI KETTEN RETTENTŐ VESZEDELMESEK
VAGYUNK EGYIK A MÁSRA...”
BUDAY GYÖRGY SZERELME: BAUER LILLA
ÉLETRAJZI VÁZLAT**

VARGA KATALIN

*Buday György grafikus, fametsző, díszlettervező, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának vezetője és Bauer Lilla pályakezdő mozdulatművész 1933 augusztusában találkoztak először Szegeden. 1937-ig tartó szerelmük Buday fametszőművészetében új, intenzív korszakot nyitott. Bauer Lilla – kisebb meg-
szakításokkal – 1934-től haláláig Angliában élt, így személye és művészete itthon kevésbé ismert. Az
életrajzi vázlat – Buday hozzá írott levelei és a korabeli sajtó segítségével – pályafutásának rövid hazai
szakaszát mutatja be.*

Kulcsszavak: fametszet, Bauer Lilla, mozdulatművészet, 1933–1938, Szeged

Keywords: woodcut, Lilla Bauer, eurythmics, 1933–1938, Szeged

Reismann Marian¹ fotóművész hagyatéka 1992-ben végrendeleti úton a kecskeméti Magyar Fotográfiai Múzeumba került. A hagyaték rendezése során egy vaskos dosszié is előkerült, rajta a fotográfusnő egy további rendelkezésével: halála után a Petőfi Irodalmi Múzeumnak átadandó. Az irat-tartó Buday György² (grafikus, fametsző, könyvművész, díszlettervező, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának vezetője) 174 levelét, 47 postai levelezőlapját, 21 képeslapját és 3 táviratát őrizte, összesen 245 darab kéziratot.³ Az 1933 októbere és 1938 márciusa között írott, autográf tintaírású és gépiratos küldemények címezettje Bauer Lilla⁴ mozdulatművész volt. Bauer Lilla válaszleveleire sem Reismann Marian hagyatékában, sem Buday hagyatékaiban⁵ nem lertünk. Némi vigasz, hogy a szinte naplószerűen formálódó írások nemcsak Buday művészetének, szegedi hétköznapijainak történetét, hanem Bauer Lilla művészi fejlődésének, karrierje alakulásának históriáját is megörökítik. Az 1990-es évek elején az élete javát külföldön töltő Bauer Lilla személye, munkássága és a Budayval folytatott szerelmi kapcsolata kevesek számára volt ismert, a levelek felbukkanásával és a kutatás során azonban egyre többet tudtunk meg róla. Ha a közelmúltban Angliában elhunyt művésznő hagyatéka esetleg hazakerül, de legalábbis kutatható lesz, teljesebb portrét, akár monográfiát lehet készíteni életéről, munkásságáról, mely adalékkul szolgálhat a mozdulatművészet hazai és nemzetközi történetéhez is.

Bauer Lilla módos polgár családba született, apja Bauer Emil⁶ építész, anyja Pollák Margit. Egy

¹ Reismann Marian (Szombathely, 1911 – Budapest, 1991).

² Buday György (Kolozsvár, 1907 – Culsdon [Anglia], 1990).

³ A levelezést Kincses Károly, a Fotográfiai Múzeum vezetője 1992-ben adta át a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárának, ahol V. 5302 leltári számon állományba vettük.

⁴ Bauer Lilla (1912–2011 v. 2012); születési éve Szentpál Olga tanítványairól vezetett kéziratok feljegyzése alapján (Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Szentpál-hagyaték, ltsz. 2013.11.4.)

⁵ A szegedi korszak iratanyaga a Móra Ferenc Múzeumban, az emigrációs korszak az Országos Széchényi Könyvtárban található.

⁶ Bauer Emil (Budapest, 1883 – Sydney, 1956) építésmérnök, műépítész (irodája VII. Bálint/Szt. Domokos u. 18.; a Hídépítő Vállalat Kft. ügyvezetője, a céget 1940 novemberében számolta fel); a Vasbetonszerkezetek Előállító Rt. igazgatósági tagja; az azbesztcement talpa feltalálója; fontosabb épületei: Vasút- és Hajózási Klub (1912), Corvin Mozi (1922), UFA mozgóképszínház (1926), számos családi és emeletes lakóház, egyebek között a Fery Oszkár (ma Kiss János altábornagy) utca végi ház, melyben saját és Benedek Marcell családjának is lett lakása. „Házunk gazdája és építője [1932], Bauer Emil a szomszédban lakik. Hamar megbarátkozunk az egész Bauer családdal. Az öregek körülbelül velünk egykorúak, a három lány idősebb a fiaimnál. Legérdekesebb tagja a családnak a harmadik leány, a mozgásművésznőnek készülő Lilla – hosszú, vékony termete, egyiptomi vágású, nagy, fekete szeme van – fejkata is Nofretete-szoborra emlékeztet. A fiúk és a

1. kép. Bauer Lilla – fotó: Reismann Marian, 1934
Fig. 1. Lilla Bauer – photo by Marian Reismann, 1934

1938-ban készült interjúbán a következőképp foglalja össze pályakezdését: „Az Erzsébet nőiskolába jártam – meséli –, aztán próbáltam mindenfélét. Gondoltam, muzsikálni fogok, gondoltam, színésznő lesz belőlem, sőt festegettem s mintáztam is. Aztán eldőlt a dolog. A tánc, amelyet nyolcéves korom óta szinte el is felejtettem, s amely tagjaiban már-már végképp el is aludt, egyszeriben kiolvadt belőlem. Szentpálékhöz kezdtem járni...”⁷ Tehát az 1920-as évek végétől Szentpál Olga⁸ Dalcroze-módszeren⁹ alapuló mozgásművészeti iskoláját¹⁰ látogatta a Vilma királynő útja 3.-ban, az Erzsébetvárosban. Első bizonyítványát¹¹ – melyben nyolc osztályzatból egy kitűnő, négy jeles, kettő igen jó és egy jó – 1930. június 15-én kapta meg. Az iskola évenkénti vizsgáiról több orgánus is tudósított, így például a *Népszava* többnyire Jemnitz Sándor – zeneszerző, kritikus, nem mellesleg a mozdulatművészeti rendezvények alkalmi közreműködője – recenzióit közölte. Bauer Lilla fejlődéséről és kiemelkedő teljesítményéről minden alkalommal név szerint is említést tettek, nagy jövőt jósoltak neki.

„Szentpál Olga rendkívüli elméleti és gyakorlati tudással bánt a csoportokkal és iskolájának évről-évre előadásán ezt újból bebizonyította. Egy nap táncországban nemcsak ötletnek kedves és termékeny, hanem valóra váltásában is mindvégig anyagszerű és eleven. Dicséretreméltó, ahogy a *Tér és test* témaköréhez ismét és ismét új mondanivalót talál Szentpál Olga, aki erős szólamvezető tehetségét is mind tudatosabban fejleszti ki. Csoportjából kiemeljük a kis Keltscha Babyt és a föltűnően jó Bauer Lillát. Ellentétes természetek: Keltscha Babynél a színészi készség az elsődleges, Bauer Lilla gyönyörűen mozog, született tehetség, de lírai jellem; kizáróan a saját kedélyvilágát fejezi ki átváltozások, alakítási ingerek nélkül – mint az abszolút táncművészetnek pompás lehetőségekkel fölvértett jelöltje.”¹²

három lány közt nagy pajtáskodás folyik, de Lilla kicsit izgatja őket (valljuk meg, én sem nézem olyan atyai nyugalommal, mint a nénjeit).” BENEDEK 1965, 467.

⁷ A Szegedi Szabadtéri Játékok rendezői és szereplői. *Pesti Napló*, 1938. március 20.

⁸ Szentpál Olga (Budapest, 1895 – Budapest, 1968) mozgásművésznő, koreográfus, pedagógus és szakíró. Önálló iskoláját 1919-ben nyitotta meg. Férjével, Rabinovszky Mariusszal közösen írott *Tánc* című könyvükben a következőképpen határozta meg programját: „A táncművészet a mozgáskultúra legszebb virága. Az általános nép-mozgáskultúrából kell hogy fakadjon az igazi táncművészet. A táncművészet feladata lelki élményeket szemléltetni, és ennek a feladatának csak akkor felelhet meg, ha a testet alkalmas szemléltető eszközzé neveli és nemesíti. A mi táncprogramunk tehát nem az érzéki és individualista testkultusz, hanem a mozgáskultúra, a *mozgásművészet*.” SZENTPÁL–RABINOVSKY 1928, 13.

⁹ Émile Jaques-Dalcroze (Bécs, 1865 – Genf, 1960) zeneszerző, zenetanár a szolfézsztanítást ritmikus mozgással, tornával egészítette ki és tette ezáltal hatékonyabbá. Módszere terjesztésére 1910-ben iskolát alapított a Drezda melletti Hellerauban. Az 1914-ben zongora szakon végzett Szentpál Olga 1917-ben fejezte be itt tanulmányait.

¹⁰ Az épületet Szentpál Olga apja, Striker Gyula megbízásából Jánszky Béla és Szívessy Tibor építészek, a belső berendezéseket Molnár Farkas tervezte.

¹¹ Aláírták Szentpál Olga és Pálfi György, a Mozdulatkultúra Egyesület főtitkára.

¹² J[EMNITZ] S[ándor] *Népszava*, 1930. május 29.

„[Szentpál Olgának] A Zeneművészeti Főiskola zsúfolt nagytermében bemutatott etűdjei e műfajt az imént vázolt összes válfajaiban képviselik: a pusztá testügyességet szolgáló mechanikus attitűdtől a művészeti igényeket is teljesen kielégítő kompozícióig. Szerencsés körülménynek tudható be, hogy szeminaristáinak tehetségekben bővelkedő I. és II. csoportja egyaránt nagy segítségére volt. Növendékeinek élén Bauer Lillát kell megneveznünk és néhány szóval jellemeznünk, mert ez a minden ízében egyéni fiatal leány komoly érdeklődésre tarthat igényt. Táncából keleti vadság – az Astarte-áldozatok komor erotikája – szól hozzánk. Mozdulatai oly rögtönzöttek, spontán hatnak, ahogy ezt csak vérbeli előadóművészeknél tapasztaljuk. Taglejtésének feszültsége mindig meggyőző marad, mert nem lépi át az egyéniség szabta határokat: a határt, amelyen túl a meggyőződéstelen üres pátoz veszi kezdetét.”¹³

„Vasárnap délelőtt, a zsúfolásig megtelt Művész Színházban megtartott iskolai évzáró előadása ismét tehetsége, megértése és érdemei mellett bizonyított. Minden egyes műsorszám szigorúan egységes mozdulatanyagból tevődik össze: látjuk a határozottan megvont keretet, amelyen a színpadi történés minden színessége ellenére sem törhet keresztül. [Szentpál Olga] Növendékei közül a III. éves szeminarista Bauer Lilla tartja az első helyet, bár maga tervezte számában az alkotóművész még kissé elmarad az elragadóan érdekes és egyéni előadóművész mögött. Aki álomszerű játékosságát, lágysággal kendőzött vadságát látja, alig vonhatja kétségbe, hogy itt a nemzetközi viszonylatoknak is megfelelő, első modern magyar táncművésznő indul útjára.”¹⁴

A híradásokból kitűnik, az iskola növendékei a kötelező vizsgaelőadásokon túl különböző nyilvános szerepléseken: matinékon és színházi előadásokon is megjelentek, a tehetségesek – mint Bauer Lilla – önálló előadással jelentkeztek, nemzetközi versenyekre neveztek.

„A Szentpál-csoport vasárnap a Fővárosi Operettszínházban tartott matinén három pantomimet mutatott be. [...] A *Kinefonia* Dohnányiné Galafrés Elza drámai táncjátéka, amelynek előadásában különösen a Kakofonia megszemélyesítője, Bauer Lilla aratott meleg sikert harmonikusan groteszk és bámulatosan könnyed és ruganyos mozgásával.”¹⁵

„A Székesfőváros Népművelési Bizottsága az Orion Színház vasárnapjai közé programjába vette a tánc művészetét is. Az előadó Jemnitz Sándor zeneszerző volt. A mozdulatművészetté szélesedett táncfogalom a maga különböző új irányjaival érdekesen domborodott ki Jemnitz előadásában, amelynek illusztrációjául egy és ugyanazzal a zenével, egy Corelli-szvitvel három egymástól élesen elütő mozdulatos interpretáció került a színpadra. Elsőnek lépett a színre Dienes Valéria dr. művészi teljesítményeiről ismert orkesztikája [...]. Utána megjelentek Pallay Anna balettruhás gyermeknövendékei [...]. Záradékul lépett fel Szentpál Olga csoportja, melynek munkája az előbbi két szélsőségesen elütő metódus összeegyeztetésének látszott mind a csoportmunkában, mind Bauer Lillának a mozdulatművészet és balett határmezsgyéjén járó érdekes szólójával, s Augner Tana temperamentumos táncával.”¹⁶

2. kép. Bauer Lilla – fotó: Reismann Marian, 1937
Fig. 2. Lilla Bauer – photo by Marian Reismann, 1937

¹³ *Népszava*, 1931. május 31.

¹⁴ A Szentpál-Iskola évzáró előadása. *Népszava*, 1932. június 7.

¹⁵ *Budapesti Hírlap*, 1932. április 12.

¹⁶ Mozdulatművészeti előadás. *Budapesti Hírlap*, 1933. február 28.

„Bauer Lilla vasárnap önálló táncelőadással mutatkozott be az Ufa mozgóképszínházban. Előadásának elvi jelentőséget tulajdonítunk. [...] Bauer Lilla az első, aki ebből a műtermi légkörből kilépett az életbe. Vele dobogóra lépett az új nemzedék [...] műsora nem csupán zenei szempontból állt két részből: klasszikusból és romantikusból. A zeneművek stílusa megszabta a mozgásmotívumok és fejlesztések stílusát is. S e műsor menetén érdekesen ütközött ki, hogy Bauer Lillában még elhatároltan él az alkotó és az előadó táncművész. A műsor klasszikus felében az alkotó kerekedett fölül, a romantikusban viszont az előadó. E romantikus számok hasonlíthatatlanul nagyobb szuggesztív ereje egyben kritikát is gyakorolt. Bauer Lilla mint alkotóművész olyan hűvös tárgyilagossággal képes anyagával szembenézni, amilyenre mint forrón egyéni előadóművész teljesen képtelen lenne. Komponálásán bizonyos józan logika figyelhető meg: még önmagáért ügyel a változatosságra, amely ennek következtében horizontális marad s valami különös parlando-szerű stílust eredményez. Mint előadóművész megfélekedezik e szabályos fölépítésről, de egyes pillanatokban annál megkapóbbá válik. Ezek a mozzanatok voltak a matiné kétségtelenül nagyon jelentős értékei.”¹⁷

„A most megtartott varsói táncversenyen, ahol több nemzet táncművészetének 130 reprezentánsa vett részt, három budapesti táncosnő is bemutatkozott: Bauer Lilla, Nagy Etel¹⁸ és Szász Eta. A lengyel újságokban a két előbbi táncosnőről fényképek és igen szép kritikák jelentek meg. Bauer Lilla érdekes színpadi megjelenését emelik ki,¹⁹ Nagy Etelt pedig mint nagy művészeti kultúrájú és nemesen elmélyült táncköltészetével elragadó egyéniséget dicsérik. Magyar vonatkozásban jelentős az is, hogy Nagy Etel sikerét főleg Bartók népi gyermekdalaival érte el.”²⁰

1933. augusztus 26–28-án a szegedi Dóm téren Hont Ferenc rendezésében, Buday György vezített képes díszleteivel Madách Imre művét, *Az ember tragédiáját* adták elő. A díszletmozgatás és átöltözés idejére Hont zenés intermezzókat iktatott a darabba: az egyiptomi képben gúlaépítést, a görögben áldozati menetet, a rómaiakban pedig bacchanáliát. Ezekhez a képekhez a zenei kíséretet Muszorgszkij, Berlioz, Debussy, Scarlatti, Dohnányi, Szkrjabin és mások műveiből állították össze. A londoni jelenet végén a vásár közönségét Saint-Saëns haláltáncára csontvázak ragadták el. „Ijesztő és víziószerűen gyönyörű elképzelés a tömegsírjelenet is, amikor a sír fölött hegedűjével áll a halál, s ahogy Saint-Saëns haláltáncát muzsikálja, szolgálai (remekül táncoló Szentpál-növendékek, élükön a nagyszerű Bauer Lillával) pedig egymás után ragadják ki a felsorakozó tömegből az áldozatokat, akiket különbség nélkül nyel el a tömegsír. [...] ennek a játéknak elgondolója igazi művész, akinek fantáziája dúsán termi az ötleteket, ha energiáját a nehéz és ismeretlen akadályok fel nem őrlik. Hont Ferenc tehetsége csorbíthatatlanul kerül ki a nehéz próbából. Ahogy érdekes és értékes tehetség Buday György is, aki a színtereket mozgalmas és pittoreszk képekkel népesítette be.”²¹

A levelek tanúsága szerint a két művész a szegedi bemutató idején találkozott először: Bauer Lillát Hont Ferenc kísérte el Buday Dóm térre néző egyetemi műtermébe. A műhely két szintjét egy vas csigalépcső kötötte össze, melyen fokozatosan kibontakozva lépkedett alá a karcsú táncosnő, akár egy színpadi nagyjelenetben. „[...] igazi szerelemmel mindig csak egyre gondolok. Arra, aki nemso-kára lesz egy esztendeje, [hogy] feljött hozzám egy rendezővel, és az akkori rövidke, zavart beszélgetés óta nem is ment el tőlem.”²² A táncosnő tehát, befejezván stúdiumait a Szentpál-iskolában, 1933 őszén már külföldön folytatta tánc tanulmányait.²³ Egy fellángoló szerelem esetén a Szeged–Budapest

¹⁷ J[EMNITZ] S[ándor]: Táncmatiné. *Népszava*, 1933. március 14.

¹⁸ Nagy Etel (Újpest, 1907 – Budapest, 1939) táncművész; Simon Jolán (Budapest, 1885 – Budapest, 1938) gyermeke, Kassák Lajos (Érsekújvár, 1887 – Budapest, 1967) nevelt lánya, 1935-től Vas István (Budapest, 1910 – Budapest, 1991) felesége. „... nehéz Etinek választania a mozdulatművészeti iskolák között – nagyjából, nem beszélve a tanítványi elágazásokról, három volt belőlük –, meg azért is, mert egyikre sem volt pénze. Közülük a legsikeresebb [Szentpál Olgáé] már csak azért sem felelt meg neki, mert a laxenburgi iskola tetszetősségének pestiesen affektált változata volt, nagyon is fejlett, polgári osztályöntudattal – a sztárja Frankl Mariann [Bauer Lilla], Goldmann Feri [Buday György] egyiptomias külsejű, reménytelen szerelme, s az ő hatására a növendékek Etit még viszonylagos hírneve korában is »a proliánynak« emlegették.” Vas 2000, 147–148.

¹⁹ Kodály- és Bartók-kompozíciókra táncolt.

²⁰ Magyar siker a varsói táncversenyen. *Budapesti Hírlap*, 1933. június 24.

²¹ *Újság*, 1933. augusztus 27.

²² Buday György levele Bauer Lillához, 1938. augusztus 8.

²³ Valószínű, hogy már ekkor a német Jooss-balletthez csatlakozott. Reméljük, Bauer Lilla hagyatékából az is kiderül, hogy ekkor Németországba vagy már Hollandiába utazott. Az Essenben működő tánc csoport 1932 júniusában az Archives Internationales de Danse által a párizsi Théâtre des Champ-Elysées-ben rendezett nemzetközi táncversenyen Kurt Jooss *Grüne Tisch* című produkciójával első díjat nyert, és egy csapásra világhírévé vált. 1933-ban azonban a csoport zsidó tagjainak fenyegetettsége miatt Németországból Hollandiába kellett menekülniük. Októberben már Maastrichtban és Amszterdamban léptek fel. Biztonságosabb otthonra azonban csak 1934 tavaszán leltek, amikor a művészetpártoló Elmhirst házaspár a dél-angliai Dartington Hallban lakásokat, próbatermeket és anyagi támogatást ajánlott fel az együttesnek.

távolság is jelentős, ám egy külföldi utazás komoly érzelmi próbatétel. A fennmaradt levelek közül rögtön az 1933. október 24-én kelt másodikban – és aztán még sokszor – Buday tanúbizonyságot tett a nagyléptékű művészember gondolkodásmódjáról: „hittel és vidáman kell elutaznia: kell, hogy ebben a messzi elutazásban legyen jó is. Amilyen kár egyébként, hogy éppen most megy olyan messzire, művészileg ez éppoly időszerű magának. S ha össze tudja majd egyeztetni a művészileg ígérhető maximálisat egy tiszta és emberi kibontakozással, aminek ott sem lesz több akadály, mint Pesten, akkor az nagyon jó lesz.”

Buday a leveleiben – a napi események elbeszélésén túl – gyakran elméleti fejtegetésekbe is fogott, nem csak Lillát tanítandó, saját művészete vonatkozásában is tisztázta ilyenkor tapasztalatait, összegezte elért eredményeit, vizsgálta a két művészi tevékenység közös pontjait, kutatta az általánosíthatót. „[...] egészen magas fokúnak látszik iskolátok. S ami magad forma embernél igazán fontosnak tekinthető, úgy látszik, inspiratív. Azt hiszem, a te utad is arra vezet, mint amerre én jutottam: levetkezése minden dekoratív stilizáltságnak, s mezítelen felmutatása a szubsztanciának. Nálam talán sokan nyersnek és brutálisnak ítélik ezt, de én hiszek benne, hogy az igazság valahol ott van, ahol én mostanában kísérletezem, s ahová talán éppen azért jutottam, mert minden elméletet félretéve (részint leverték rólam, részint magamról ráztam le), az anyagszerűség szellemét, a konstrukciót közvetlenül fogtam meg. Kell ennek megfelelője legyen a táncban is, és hiszem, hogy nincsenek egyetlen művészetre használt igazságok és törvények. Most csak utólag igazolom magamat munka után olyan pszichológiai igazságokkal, hogy a művészet, a műalkotás primer szellemi reakció, tehát kár és felesleges más, esetleg másodlagos eszközökhöz folyamodni, hanem rá kell hagyni magunkat az »elsődleges reagálásra«. Igyekezetünk maga a kifejezés, anyagunk megszűli konstrukcióját, persze, ha művészek vagyunk.”²⁴

Máskor a Lilla munkáját ért kritikák kapcsán elmélkedik a bírálat szerepéről: „[...] a komoly művészi alkotómunka fejlődésével és az egyéniség teljes kibontakozásával egyenes arányban nő az embert ért kritikák lelkiösmeretes megvizsgálásának és kontrollálásának a fontossága. Még akkor is, ha olyan embernek kritikáját kapja az ember, akinek saját művészi nagysága, szakértelme és tárgyilagosságra törekvése kétségtelen is. Nagy művészegyeniség számára hovatovább nem marad más hasznosítható kritika, mint az önkritika. Adott öntörvényeink önkínzástól sem visszariadó lelkiösmeretességű vizsgálata és tisztogatása. Ebben pedig sokszor másszakmájú gondolkodó, kongeniális alkotó többet segíthet, mint az azonos szakmájú. Csak például említem: Manet sohasem merete volna megszűlni azt, az akkoriban impresszionista piktúrát, amelynek megteremtője, ha túlságosan sokat adott volna a kortárs és igen kitűnő festőbarátaira, s ha egy bizonyos fokon túl nem szabadította volna fel magát az alól, hogy azok hibának minősítették azt, ami nem hiba volt nála, hanem az ő művészegyeniségében megérett és kifejezésre jutott valami új. Abban pedig, hogy ő merete vállalni az igen kitűnő kortársak szájáról elhangzó »hibakimutatást«, abban az ő elhivatott voltán kívül nem festőtársainak, hanem Zolának, az írónak volt döntő része, aki a »hibák« szellemét vizsgálta meg, és észrevette, hogy e »hibák« nem mások, mint egy egyelőre intuitívan kialakult új szemlélet jegyei, egy művészegyeniség sajátosságai, s ezeket az intuitív eredményeket öntudatosítva, igenis felszabadította Manet-t a kortárs szaktársak bírálatának pressziója alól.”²⁵

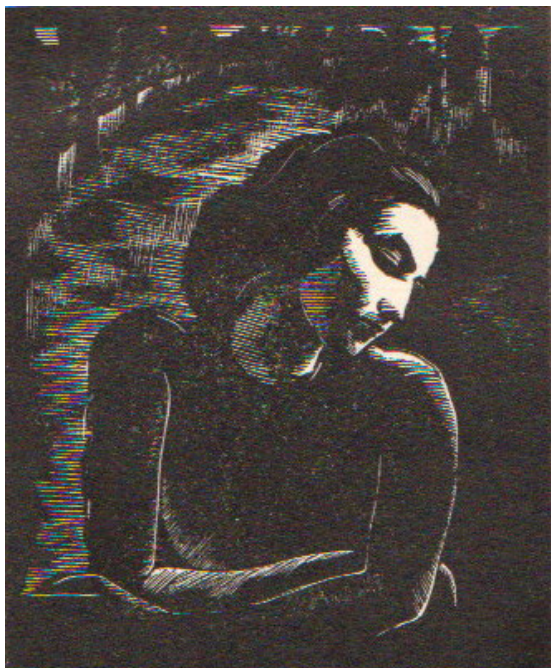
1934 áprilisában Bauer Lilla még messzebb ment: a dél-angliai Dartingtonba tartott a Jooss-balettal.²⁶ „Mikor ezt a levelet kapod, már vsz. eldőlt a londoni út sorsa, s te már tudod azt, amit én

Kurt Jooss (Wasseraufingen, 1901 – Németország, 1979) balett-táncos, koreográfus, Rudolf Laban (Pozsony, 1879 – Anglia, 1958) táncművész, teoretikus tanítványa. Hitvallása a táncról: „Mi a táncot önálló színpadi művészetnek valljuk. Ez a művészet nem fejezhető ki szavakkal, kifejezőeszköze a formákkal felépített, érzéssel áthatott mozgás. Vágyunk az, hogy azt a színpadi táncot szolgáljuk, mely számunkra szintézise a dráma kifejezésnek és a tulajdonképpeni táncnak. A mi művészi célkitűzésünk tehát olyan koreográfiai forma megalkotása, mely egyaránt támaszkodik a modern művészi vonatkozásokra és a klasszikus tánc hagyományaira.” In: *A Jooss-balett 1937. áprilisi budapesti vendégszereplésének műsorfüzete*.

²⁴ Buday György levele Bauer Lillához 1933. november 30. és december 1. hajnalán.

²⁵ Buday György levele Bauer Lillához 1934. július 31. és augusztus 1. hajnalán.

²⁶ „Befejezte nagysikerű pesti vendéjátékát a nagyszerű Jooss-balett, amelynek produkcióját a pesti közönség széles rétegei méltányolták. Kedden már tovább is utazik Budapestről a nemzetközi társulat. Következő állomásuk: Varsó. Érdekes, hogy a Jooss-balett újabb magyar taggal is szaporodott: Bauer Lillával, s így a táncgyüttesnek Botka Lórá és Czobol Lizán kívül harmadik magyar tagja is lesz.” (Kedden Varsóba utazik a Jooss-balett. *Ujság*, 1934. április 17.) – Kurt Jooss társulata 1934. április 9. és 16. között *A zöld asztal*, *A nagyváros*, *A hét hős* és a *Bál a régi Bécsben* c. darabban lépett fel a Király Színházban. Botka Lola (Budapest, 1910 – Chile, 2006) táncművész korábban a Szentpál-iskola tanára volt, a 2. világháború után Chilében letelepedve megalapította az ottani nemzeti balettet. Lisa Czobol (Bamberg, 1901 – Hamburg, 1992) táncművész, koreográfus; Czobol Béla első házasságából származó lánya.

3. kép. Székely-1 – cím nélkül
(ORTUTAY–BUDAY 1935, előcímdal)
Fig. 3. Székely-1 – without title

4. kép. Székely-4 – Nagy Bihal Albertné
(ORTUTAY–BUDAY 1935, 221)
Fig. 4. Székely-4 – Albertné Nagy Bihal

most még csak sejtek, hogy t. i. sikerülni fog. Bizonyosra veszem, hogy ha Jooss melegen ajánlott, akkor az angolok meghívják, az pedig hogy Jooss így tett, az valószínű azok után, amiket írsz. Ez az út azt hiszem, döntő lesz a te életedben és művészetedben, hiszen ennek az iskolának, továbbá az angol lehetőségek ösmeretéhez annyi szakértelem is elég, amennyi nekem van. [...] Kívánom neked és gratulálok hozzá – de úgy szorítlak, és nem akarlak eleresztetni, mint ahogy most ezt a tollat markolom. Mert azt hiszem, ez az új és hosszú angol út elvesz tőlem: azt hiszem el foglak veszíteni. Nagyon kellene szeressél engem te is, hogy ilyen és még egyéb, szóba jöhető fantasztikus fordulataid után is megmaradj nálam. [...] Pedig túl kell tennem magam ezen, s minden rosszsejtelem ellenére igenis örülnöm kell angliai utadnak [...] hogy neked is sikerül oda kijutnod,^[27] s méghozzá ilyen nagyszerű feltételek mellett. Meg aztán hátha erősebb rendelés az, ami köztünk van, s meg tud őrizni bennünket egymásnak.”²⁸

Budaynak ezzel a szerelemmel nemcsak a magánéletében, hanem művészetében is új, intenzív korszak kezdődött. Lilla szépsége, egyénisége, rokonlelkűnek tűnő, invenciózus művészalkata inspirálta egyebek között a *Székely népballadák*, a *Parasztmesék*, az 1935-ös *Szegedi Kis Kalendárium* metszetein megjelenő nőalakok megszületését. „Ma különben is veled voltam. Egyik fámból kimetszettek. Most már késő van, és fáradt is vagyok hozzá, hogy megmondjam neked, hogy milyen csoda, milyen lendület az, amikor fokról fokra megszületik a fejed, hajad, homlokod, a szájad, a szemed, a nyakad, a mozgékony vállaid, melled, derekad, karod és kezed, táncos lábaid – megszületsz és kiválsz a fából te abban a formában, ahogyan már készen és tisztán, egészen látlak akkor, amikor a fát kézbe veszem. Te talán azt sohasem fogod megérezni, Lillácska, mit jelent az, amikor éles késekkel, vésőkkel kísérem, követem, simítom vonalaidat, nyúlok a szemedhez, a derekadhoz és biztonsággal, szeretettel és erővel védelek meg minden kísértés ellen, amikor a meggabalyodott kés és kéz belékívánczik a bőrödbe. [...] Hogyan költöztél ennyire belém, hogyan szállottál meg ennyire engem, te kicsi, ragyogó, fekete madár? Lilla? Nem értem, és nem is magyarázom, csak érzem, hogy jó, még ilyen messzi távolságban is jó, és szeretlek minden hiúságoddal, zárkózásoddal, drága gyerekségeddel és nagyra hivatottságoddal, aggódásaiddal és kedves helyesírási hibáiddal együtt, nagyon. És hiszek benned, bízom benned, várok tőled. És most világosan tudom: el fogok menni utánad.”²⁹

²⁷ Buday 1928–1929 telén Londonban és Liverpoolban az ottani külvárosokban működő szociális központok, a settlementek tevékenységét tanulmányozta.

²⁸ Buday György levele Bauer Lillához, 1934. március 20.

²⁹ Buday György levele Bauer Lillához, 1934. június 1.

A magát vezetőnek, vezéregyéniségnek tekintő Buday egy évvel Lilla távozása után így írt céltudatos, de időnként elbizonytalanodó kedvesének: „[...] én a te helyedben, ahogy dolgaiddat s helyzetedet ösmerem, az adott körülmények között nem jönnék haza Pestre. [...] Ha ezt tanácsnak elfogadhatod, úgy fogadd el. Egy ígélet melléklésével, amit ugyan felesleges is mondanom: hogy t. i. én, amint csak lehet, megyek [mármint Angliába]. [...] Itt jegyzem meg, hogy nehogy félreértsd múltkori levelemben azt a részt, mely arról szól, hogy nehéz most menni el, mikor éppen beérnek az éves küzdelmek. Ezt nem úgy gondoltam egy pillanatig sem, hogy amikor tehát hasznot lehetne húzni, kamatoztatni lehetne a magam számára azt az eszmét, melyekért évekig ellenséges atmoszférában, ellenséges emberek között önzetlenül küzdött az ember. Nem. Hanem most érnek be a dolgok oly értelemben, hogy most nyílnak végre országos mértékben meg olyan keretek és lehetőségek ennek az eszmének, a magyar népi gondolatnak a szolgálatára, amelyek eddig zárva voltak, s végre most lehetne igazán széles skálán népszerűséggel propagálni, és végre széles körben megvalósítani a dolgot. Viszont mi, akik elindítottuk – voltunk egy páran –, most természetesen kapnánk meg a diszponálási lehetőséget, tehát fel kellene használnunk ezt a lehetőséget az eszme egészen széles vonalú terjesztésére. [...] Nekünk tovább kell tulajdonképpen menni, mint ahogy belül, tényleg tovább is ment egyik-másikunk, s magam is, azokra a mezőkre, ahol egyre új és új hivatás nyílik. S ahová fokozatosan, lassan mind utánunk fog jönni majd a realizálás lehetősége. De ha mi magunk megállunk akkor, amikor még az út számunkra nincs befejezve, akkor hová mennek majd azok a tömegek, akiknek a rendeltetésük, hogy a mások által kiverekedett és megmutatott útra rálépjenek?! [...] Másik fele a lelkiösmeretnek már a holnapért való cselekvésre buzdít, ahová persze a másodnapos embertömegek csak holnapután fognak elérkezni. De nekem már holnap ott kell lenni, hogy ők holnapután oda érkezhessenek. S ma már el kell indulni. Azt hiszem, ebben röviden és sommázva benne van az emberiség s a magyarság fejlődésének rendje, s annak tagozódása. A hiba az szokott lenni, hogy a holnap emberei nem elégszenek meg azzal, hogy felderítik, megmutatják a holnapot, hanem maguk akarják bevárni annak minden ember számára való beérését is, s csak mikor erről meggyőződtek, akkor mennének tovább. Akkor azonban már maguk is beleszoktak, belefásultak és beleöregedtek, s nem tudnak továbbmenni holnapután is meglátni. Pedig alig hiszem, hogy annak az embernek, aki pl. hadvezér-képességekkel van felruházva, elegendő volna életében egyetlen csatát megnyerni, s ezzel hivatását betöltötte volna. Csak új és új csaták árán fog az egész közösség győzelmet aratni.”³⁰

Bauer Lilla a Jooss-balettel szinte az egész világot bejárta pár év alatt. Az együttes 1937. április 1. és 6. között ismét Budapestre látogatott, a Royal Színház színpadán léptek fel. „Jókedvű társaság érkezett tegnap este nyolc órakor a Keleti pályaudvarra. Csupa karcsú, kisportolt fiatal úr és hölgy. Bábeli zűrzavar a nyelvük: holland, német, francia, angol szavak vegyülnek el magyar beszéddel. A Jooss-balet megérkezett. A legtehetségesebb fiatal táncos generáció együttese, akik között három magyar művész is járja a világot: Botka Lola, Bauer Lilla és Kossa Gábor. Óriási kosztüm- és kelléktárral érkeztek. Ma este lesz a Royal Színházban első bemutatkozó előadásuk, amelynek műsorán a híres *Zöld asztal* mellett *Világváros* [Nagyváros], *Bécsi bál* [Bál a régi Bécsben], *Pavane* a főszámok. Holnapra teljesen új műsoruk van, az egy órát betöltő *Tékozló fiút* előzi meg a legnagyobb érdeklődés.”³¹ Az előadásokról számos elismerő kritika jelent meg – a Színházi Élet interjút is készített Bauer Lillával és Botka Lolával³² –, ám Karinthy Frigyes³³ kritikájában nem sok affinitást mutatott a látottakhoz, sőt az egész műfajhoz sem.³⁴ Buday nem tudott jelen lenni az előadásokon, éppen Rómában volt

³⁰ Buday György levele Bauer Lillához, 1934. október 30.

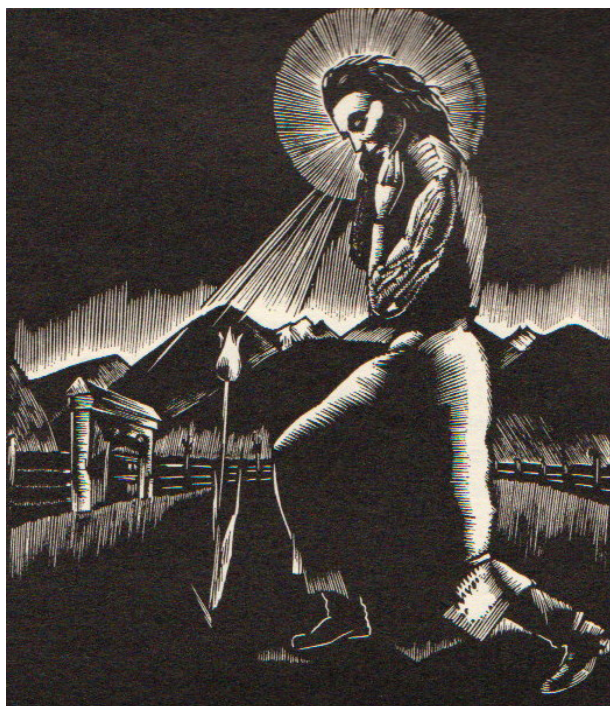
³¹ Megérkezett a Jooss-balet. *Bórai Újság*, 1937. április 2. – Műsoron volt még a *Ballada* és a *Ma este... Strauss!* c. kompozíció, melyeket szintén Kurt Jooss írt. Bauer Lilla a *Balladában* az udvarhölgyek egyikét, a *Ma este... Strauss!*-ban a második udvarhölgyet, a *Zöld asztalban* a fiatal lányt, a *Pavane*-ban az egyik udvarhölgyet, a *Bál a régi Bécsben* c. előadásban a táncosnők egyikét alakította.

³² „A világhírű Jooss-ballettel két magyar táncosnő járja évek óta a világot: Botka Lola és Bauer Lilla. Botka Lolát az esseni tánckongresszuson látta táncolni Jooss, és rögtön leszerződttette. Bauer Lilla pedig pesti tanulmányai után Jooss angliai iskolájában tanult táncolni, így lett a balett tagja. Pesti vendégszereplésük alatt beszélünk a világot járt táncosnőkkel. Ragyognak az örömtől, hogy itthon vannak.

– A világ minden táját bejártuk – mesélik –, sok szépet láttunk. Most például Californiában voltunk egyhónapi szabadságon, újév napján a tengerben fürödtünk. Hollywoodban Marlene Dietrich villája mellett laktunk. Persze nagy örömmel fogadtak bennünket a hollywoodi magyarok. Privátéletre bizony nincs időnk. Nagyon sokat dolgozunk, utazunk, néha egy-egy városból csak a pályaudvart, a szállodát és a színházat látjuk. Előadás után vacsorázunk, kimaradásról szó sem lehet, sokat kell aludni, hogy jó kondícióban legyünk. A nap legnagyobb részét a próbák és a táncórák töltik ki. [...]” Faragó Baba: Két világljáró magyar lány. *Színházi Élet*, 1937. 16.

³³ Zöld fából fekete vaskarika, avagy A művészet hatalma. *Magyarország*, 1937. április 3.

³⁴ „Ezután igazán szépen táncolnak a színpadon, de nem szólnak egy szót se, minden érzelmet, indulatot és szándékot (például szerelem, féltékenység, öröm, bánat, élet, halál, étvágy, gyomorcsikarás, képviselői beszámoló, adóvégrehajtás,

5. kép. Székely-5 – Júlia szép leány
(ORTUTAY–BUDAY 1935, 217)

Fig. 5. Székely-5 – Júlia, the beautiful girl

6. kép. Székely-7 – A fogoly katona
(ORTUTAY–BUDAY 1935, 127)

Fig. 6. Székely-7 – The prisoner soldier

ösztöndíjjal az akadémián. Leveleiből kiderül, hogy aktuális alkotómunkája nagyon lekötötte. Április 8-án azonban mégis haza kellett indulnia, előző nap ugyanis meghalt az édesapja, Buday Árpád.³⁵

1937 augusztusa táján, az az évi szegedi szabadtéri *Tragédia* előadásának idején egyszer csak Bauer Lilla tudomására jutott, hogy Buday és Tomori Viola³⁶ közt tán több is van, mint magas szintű szakmai kapcsolat, ügyszeretet. Buday hosszú, értelmező, de nem magyarázkodó, bizonyos vonatkozásokban elzárkózó, ugyanakkor indulatos levélben igyekezett választ adni Lilla kérdésére, mit is jelent neki Tomori Viola. „[...] fájna nekem is, ha az igazság fáj neked. Pedig az igazság nincs mit fájjon igaz és tiszta embereknek, és az én igazságom, mely még szeretettel is át van hatva, még kevésbé kell, hogy fájjon. Ez fájhat azoknak a szűkös szegedi koponyaszerűségeknek, akik képtelenek nemcsak felfogni érzéseket, de érezni még sokkal inkább képtelenek reá és így – mivel a maguk kis mucskáiból merítik etikai és érzelmi perspektívájukat – kéjjel rőfögnek beléje abba, amiről és akikről pedig érzik tudat alatt, hogy nem érinthetik ormányukkal, mégis, ha egy gyenge percét kilesik, milyen örömmel akarják tengelyéből kifordítani egész, számukra idegen világát. Így tesznek Violával is, már az első szabadtéri nyár óta, és így másokkal is. Biztosnak és érinthetetlennek látszódhattál, Lilla, ha tehozzád csak most jutottak el. Elismerem, hogy konkrét esetekben lehetséges, hogy van ezekben a rőffenésekben őszinte jó szándék is, de ez a reménytelen sóvárgás jó szándéka, mely távolról sejt egy világrendet, melyet soha el nem érhet, meg sem ősmérhet [...]. Úgy látszik, mindenki más ki tudta olvasni egy olyan magam forma, eléggé termékenynek nevezhető alkotóember egész művéből, vagy annak legalábbis jó részéből, hogy mit jelenthet számára az a nő, akihez ezeket a metszeteket – és így – véste. [...] Lilla, ne tagadd, hogy te oly biztonsággal érezted és tudtad azt, hogy »mit jelentesz nekem«, hogy ez a pozitív tudat erőt és biztonságot adott neked, és egészséges, veled született gögöd, mellyel a rőfögő típust mindig nézted, alátámasztotta, és így nyugodtan mondhattad magadban mindenre, amit hallottál itt-ott, hogy az más. Mert ha ez vallomás, és ha vallomásféle kell, akkor ezt

svéd nyelvlecke, torokgargarizálás, ügyvédi felszólítás stb.) táncmozdulatokkal fejeznek ki. Csak akkor jönnek zavarba, ha például táncolni akarnak, akkor kénytelenek tényleg táncolni, nem jelképesen, ami persze nem egy komoly művészet. (»Bécsi bál«) *Magyarország*, 1937. április 3.

³⁵ Buday Árpád (Marosgeze, 1879 – Szeged, 1937) régész, egyetemi tanár a szegedi egyetemen.

³⁶ Tomori Viola (Kolozsvár, 1911 – Tiszaújváros, 1998) habár az egyetemen matematika–fizika szakon végzett, szociológusként, falukutatóként és tanárként tartják számon. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának egyik alapító tagja, részt vett a tápéi és a Szeged környéki falu- és tanyakutatásokban. Hazai szervezője, vezetője volt a híres nemzetközi faluszociológiai kutatótábornak Dudaron 1937-ben. A kutatómunkába bevonta mesterét, az osztrák Richard Thurnwald (Bécs, 1869 – Berlin, 1954) etnológust, szociológust.

megállapíthatom, hogy azt és úgy, ahogy veled kapcsolatban éreztem, soha senkivel mással. Na, de hát ebben nincs semmi, és ez olyan természetes és magától értetődő, mint az, hogy mostig együtt voltunk. Hát másért miért lettünk volna együtt mondd?! Miért hagytuk, hogy kilométerek, tengerek és emberek elválasszanak, mikor elválasztottak?”³⁷ Úgy tűnik, Lillát váratlanul érték a „röffenések”, érzelmi téren nem bírta a művészi szárnyalást Budayval, bizalma megroskadhatott, ugyanis 1938. május 1-jén a *Pesti Napló* egy mínuszos hírben – minden külön értesítés helyett – tudatta, hogy Lévy Vilmos³⁸ és Bauer Lilla házasságot kötött.

1938. március 27-én Lilla nagy sikerű önálló műsort adott. „– Mit mutat meg [...] majd nekünk a Művész Színházban? – Hát először is – bár ez lesz az utolsó szám – *A csodálatos mandarint*. A csábítás és menekülés részletét – rengeteg gondom volt vele, amíg sikerült megoldanom: ítéljék majd meg, hogy sikerült. Lesz aztán egy nagyon nehéz Darius Milhaud-féle spanyol tangó, eltáncolok Bartók Béla siratóénekeiből hármat, valamint ugyancsak Bartók gyűjtéséből egy *Anya gyermekével* című román karácsonyi éneket. A műsort egy Bach-invokációval kezdem: ajánlkozásnak és fohásznak számom. Egy Chopin-szvit és egy tavaszi Brahms-intermezzó kerekíti ki a programot. Két órahosszat fog tartani összesen; kifáradok majd bele egy kicsit, de szép lesz, ha sikerül...”³⁹ Buday már nem lehetett jelen a fellépésen, 1937 késő őszén rövid időre hazaérkezett Rómából, és december 22-én megkezdte ösztöndíjas életét Londonban. Barátai közül azonban sokan megtekintették a matinét, egyebek között Gyarmati Fanni is, aki naplójában megörökítette az élményeit. „Bauer Lilla-táncmatiné, teljesen megtömött színház, »mindenki« ott van, jobbra-balra köszönni kell, és óriási feszült várakozás. A produkció nagyon tudós, nagyon pontos, nagyon szabatos, de kicsit hűvös. Inkább a lénye, az arca, az arcjátéka ragad el, mint a táncból áradó indulat. Utána séta, beszélgetés Zsuzsával,⁴⁰ Etivel róla. Eti támadja, Zsuzsa védi, de nem elég meggyőződéssel ő sem. Aztán Pistával,⁴¹ Etivel ebédelünk, és Eti nagyon okosan kifejti, hogy mit hibáztat. A steril modort, amit a Jooss-balettből vett fel, a hidegséget és minden érzékiségtől mentességet, ami gyökeresen ellenkezik a tánc lényegével stb. Viszont nekem jelenés volt egy sárga és egy kék ruhájában.⁴² Szegény Viola, drága pénzért utolsó pillanatban vett jegyén örülhetett a szíve az egész láttára, hogy ezzel a csodálatos jelenséggel ő nehezen tud konkurrálni mint nő.”⁴³

Bauer Lilla utolsó hazai szereplését követően Lévy Vilmosmal hamarosan kivándorolt Angliába, maga mögött hagyva Budayval való szerelmét és annak emlékeit, a leveleket Reismann Mariannál.⁴⁴

IRODALOM

BENEDEK M.

1965 *Naplómat olvasom*. Budapest.

GYARMATI F. [Radnóti Miklósné]

2014 *Napló 1*. Budapest.

KINCSES K.

2004 *A két Reismann*. Kecskemét.

³⁷ Buday György levele Bauer Lillához 1937. szeptember 11-én „éjjel, helyesebben hajnalban” Rómából.

³⁸ Lévy Vilmos (1911–1995 v. 1996) szobrászművész; 1938. május 15-én a Tamás Galériában nyílt első gyűjteményes kiállítása; Peter Lambda néven Angliában műkereskedő lett.

³⁹ Beszélgetés táncról, művészetről, nagyvilágról Bauer Lillával, a Jooss-ballett tagjával budapesti matinéja előtt. *Pesti Napló*, 1938. március 20.

⁴⁰ Kemény Zsuzsa (Budapest, 1913 – Budapest, 1982) mozdulatművész, Szentpál Olga iskolájában szerezte képesítését, majd tanított is az intézetben; Ortutay Gyula felesége.

⁴¹ Vas István.

⁴² „Bauer Lilla feltűnően szellemes és ízléses kosztümjeit Szegő Éva, valamint a bécsi Vera Zingger tervezte.” Rma.: Bauer Lilla táncmatinéja a Művész Színházban. *Pesti Napló*, 1938. március 29.

⁴³ GYARMATI 2014, 286. (1938. március 27.)

⁴⁴ „[Reismann Marian:] »Egy nyáron találkoztam Bauer Lillával, aki a harmincas évek legmodernebb balettjában a Balett Joossban táncolt. Hazajött és én rengeteget fényképeztem. Ha rajtam múlik, akkor én biztosan táncfotós lettem volna, a fotóban legelőször a mozgás érdekelt.« [...] Marian műteremben és szabadban egyaránt fényképezte, aktot, táncképet, portrét vegyesen csinált róla. Volt egy háromszögletű fotós kirakata a Gresham-palota előtt, az mindig teli volt Bauer Lilla fotóival. Ezt az alkalmi kiállítást látta meg a Magyarországon tartózkodó Balett Jooss impresszáriója, s ennek nyomán felkérte, hogy fényképezze együttesét.” KINCSES 2004, 144.

ORTUTAY GY. – BUDAY GY.

1935 *Székel népballadák*. Budapest.

SZENTPÁL O. – RABINOVSKY M.

1928 *Tánc*. Budapest.

VAS I.

2000 *Nehéz szerelem 2*. Budapest.

LILLA BAUER: GYÖRGY BUDAY'S LOVE
A BIOGRAPHICAL SKETCH
 (Summary)

In accordance with photographer Marian Reismann's (1911–1992) wish in her last will, her legacy came into the possession of the Hungarian Photography Museum, Kecskemét in 1992. While processing the heritage, a thick folder was found with a further instruction from the photographer, saying that after her death the folder should be handed over to the Petőfi Literary Museum. The folder contained 245 letters by György Buday (1907–1990), woodcutter, book designer and set designer. The letters written between October 1933 and March 1938 were addressed to eurythmic dancer Lilla Bauer (1912–2011 or 2012). Although we could not find Lilla Bauer's replies in either Marian Reismann's or György Buday's legacy, Buday's letters themselves amount to a sort of diary, recording not only his art work and the events of his life in Szeged, but also the phases of Lilla Bauer's artistic development and career. Up to the early 1990's, Lilla Bauer's person, art, and romantic relationship with Buday were scarcely known, since she spent most of her adult life outside Hungary. However, the emergence of Buday's letters made it possible to do research and get to know more and more about her life and art. Provided her heritage returns to Hungary from England, where the dancer died a few years ago, or at least it becomes accessible, researchers will be able to survey her life and work as a whole, thus contributing to the history of eurythmics both in Hungary and worldwide.

Lilla Bauer was born into a well-to-do middle-class family. After finishing her secondary education, from the late 1920s on she attended a eurythmics school run by eurythmic dancer and choreographer Olga Szentpál (1895–1968), who used the Dalcroze method.

The annual school exams were public events and several papers published reviews about them, each mentioning Lilla Bauer's development and outstanding performance, anticipating a bright career for her. It is clear from the reports that the students of the school performed in events outside the school as well as at theatre performances, moreover, the most talented ones, such as Lilla Bauer, gave solo dance performances and took part in international competitions.

Having graduated in 1933, she immediately gave a solo performance on March 14, participated in a dance competition in Warsaw with huge success in June and, in August, she danced with the Szentpál Company at the Szeged Open Air Theatre Festival, taking part in the production of *The Tragedy of Man*, a drama by Imre Madách. It was then that she met Buday, the set designer of the production, and they fell in love with each other.

In the autumn of 1933, in order to obtain further training and experiences, Lilla Bauer joined the ballet company of Kurt Jooss, world famous choreographer of the dance production *The Green Table*. The company fled Germany following Hitler's rise to power; and, after a short stay in the Netherlands, in the spring of 1934, they settled down in Dartington Hall, Dartington, Devon, England, on the estate of philanthropists Leonard and Dorothy Elmhirst. The dance company was based there for rest and rehearsal, and set out for tours from Dartington.

Lilla Bauer appeared on stage in Hungary again in 1937 and 1938 as a member of the Dance Theatre of Kurt Jooss. She trained the dancers as well as performed in the production of *The Tragedy of Man*, and also gave a two-hour long solo dance performance. By then her relationship with Buday had terminated. Curiously, however, both of them ended up living in England.

Apart from the numerous considerable letters, there are several wood engravings and woodcuts depicting Lilla Bauer by György Buday to commemorate the short-lived relationship of two exceptional artists.